

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

УДК 351.741:343.85

doi: <https://doi.org/10.33270/04212101.81>

Голубош В. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», начальник Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області, м. Івано-Франківськ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6151-4505>

Трансформація підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі САРО

Метою статті є вивчення іноземного досвіду використання в сучасних українських реаліях методів ефективного попередження злочинності в межах теорії розбитих вікон і моделі САРО (сканування, аналіз, реагування та оцінка). **Методологія.** Використано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, а саме: термінологічний, системно-структурний, формально-логічний, історико-правовий, порівняльно-правовий, соціально-правовий, метод міждисциплінарного аналізу. **Наукова новизна.** Пропонована стаття є однією з перших спроб у вітчизняній кримінології дослідити трансформацію підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі САРО в умовах трансграничного співробітництва та світових глобалізаційних процесів, а також окреслити духовно-ціннісні аспекти практичного втілення досліджуваних концепцій. Розглянуто актуальні проблеми українського суспільства, запропоновано заходи щодо профілактики правопорушень і зниження рівня злочинності, здійснено загальний експрес в історію формування цих концепцій, висвітлено духовно-ціннісні аспекти теорії розбитих вікон, вивчено іноземний досвід впровадження моделі САРО, а також специфіку їх функціонування. Автор обґрунтовує необхідність практичного втілення аналізованих теоретичних напрацювань у вітчизняних реаліях. Дослідження теорії розбитих вікон присвячено численну кількість наукових праць, однак ситуація залишається невтішною: вона не набула належної популяризації та практичної реалізації. Обґрунтовано необхідність об'єднання зусиль органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та всієї соціальної спільноти з метою консолідованої співпраці щодо подальшої популяризації зазначеного напрямку наукового дослідження. Доведено, що з позицій практичної реалізації теорії розбитих вікон ефективною була б акція «Наведи порядок біля свого дому». Також можна оголосити щорічний конкурс, заохочуючи небайдужих громадян, підприємців, які прагнуть зробити міста охайнішими, привабливими для відвідувачів. Принципову позицію в цих процесах мають посісти поліція та громадськість. **Висновки.** Згідно з теорією розбитих вікон, покращення криміногенної обстановки залежить від кількості дрібних правопорушень. Теорія наочно демонструє, як найдрібніші деталі впливають на значні успіхи, досягнення та перемоги. Вона спрямована на викорінення нечистоти, боротьбу зі злом. Засмічені вулиці, забруднене навколишнє середовище, запущені житлові будинки, розмальовані стіни є причиною різних правопорушень та інших негативних явищ у суспільстві. Теорія розбитих вікон – це не лише зовнішня чистота, а й внутрішня, як запорука гармонії, добробуту, нормального морально-психологічного клімату в колективі, державі. Крім того, ця теорія є ефективним чинником профілактики злочинності. Наприклад, коли слідчий проводить огляд місця події, він акцентує увагу на найдрібніших деталях і тонкощах як фіксації слідів злочину, так і кримінального, кримінально-процесуального та міжнародного законодавства. Тож досліджувану теорію можна розвивати в значно ширших масштабах, розглядаючи її в аспекті духовно-ціннісної складової: чистоти помислів, уміння поважати людину як найвищу соціальну цінність. В інституційній ієрархії всіх кримінологічних теорій та концепцій перспективною для впровадження є модель САРО, яка є логічним продовженням теорії розбитих вікон і ще не набула належної популяризації та наукового осмислення. Канадський досвід її практичного застосування засвідчив успішне подолання бідності, безробіття, наркозалежності, домашнього насильства, суїцидальних настроїв, корупційної складової, високого рівня злочинності, недовіри громадян. Упровадження моделі САРО в українських реаліях є важливим кроком в умовах реформи Міністерства внутрішніх справ України в напрямі профілактики злочинності. Отже, соціальні аспекти теорії розбитих вікон і моделі САРО щодо їх втілення в життя необмежені. У тісній співпраці між державами, органами влади та громадою інвестиційні проекти мають неабияке значення на шляху до чистоти в містах, запобігання злочинності, оптимізації процесу функціонування поліції. У межах реалізації на практиці аналізованих концепцій запропоновано започаткувати виконання спільних наукових досліджень. Вважаємо, що такі кримінологічні напрацювання потребують практичної реалізації на регіональному рівні. Цьогоріч Головне управління Національної поліції в Івано-Франківській області запропонувало включити до Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021 рік наукове дослідження «Кримінологічна теорія розбитих вікон та модель взаємодії поліції і громади САРО у попередженні злочинності», що сприятиме активізації наукової роботи з написання методичних праць, підготовки висновків і рекомендацій з метою подальшого втілення зазначених напрацювань на практиці.

Ключові слова: теорія розбитих вікон; модель САРО; поліцейське функціонування; органи державної влади; духовно-ціннісна складова.

Вступ

Використання експериментальних методів наукового дослідження відкриває не лише нові можливості для розв'язання актуальних проблем сьогодення, а й забезпечує досягнення істинного знання про соціальну дійсність. Такі напрацювання інтегрують сучасні теоретичні підходи до проведення оригінальних досліджень, є джерелом усебічного вивчення актуальних проблем правової дійсності. У цьому аспекті значущою є кримінологія – найдієвіша наука в боротьбі зі злочинністю.

Кримінологічна теорія розбитих вікон (*англ. broken windows theory*) розглядає дрібні правопорушення не лише як фактор криміногенної обстановки, а і як активний чинник, що позначається на рівні злочинності загалом. Вона сформульована американськими соціологами Дж. Вілсоном і Дж. Келлінгом, уперше опублікована 1982 року в журналі «The Atlantic Monthly» (Wilson, & Kelling, 1982).

Автори теорії наводять влучний приклад: якщо у вікні будинку не замінити розбите скло, то згодом у ньому не залишиться жодного цілого місця, а потім розпочнеться мародерство й стрімке погіршення загальної криміногенної обстановки. Вчинення дрібних правопорушень (таких як вандалізм, публічне пияцтво, стрибки через турнікет у метро) є передумовою вчинення більш тяжких злочинів (Petrov, 2015, p. 138). Науковці емпірично обґрунтували зв'язок стану криміногенності в окремих місцевостях із їх санітарним станом, якістю облаштованості й доглянутості (Kolodiazhnyi, 2014, p. 64-67), доводячи, що рівень злочинності є нижчим там, де мешканці й місцева влада дбають про чистоту та порядок (Kolodiazhnyi, 2018, p. 25).

Теорію розбитих вікон активно стали застосовувати на практиці спершу в Нью-Йорку, а згодом – в інших містах США, Європи, Південної Африки, Індонезії. Рудольф Джуліані, обраний мером Нью-Йорка 1994 року, і новий комісар місцевої поліції Вільям Браттон оголосили боротьбу з такими дрібними порушеннями, як графіті, безквитковий проїзд, жебрацтво, бійки із застосуванням гумових кийків тощо. Те, на що раніше не зважали, стало неприйнятним. Попри критику й насмішки, Р. Джуліані послідовно боровся з «розбитими вікнами», що призвело до загального зниження кількості злочинів у місті. Жителі отримали чистіше й безпечніше місто, а також упевненість у здатності поліції впоратися не лише з дрібними правопорушеннями, а й з тяжкими злочинами. Зрештою, кількість злочинів проти особи в Нью-Йорку зменшилася на 56 % (Livayn, 2015, p. 12). Ретельно стежачи за чистотою вулиць і змиваючи графіті зі стін, нью-йоркська влада не лише привчила громадян

поводитися культурніше, а й домоглася значного зниження рівня злочинності в місті. Це доводить істинність реалізації аналізованої теорії в повсякденній діяльності, адже правильні соціокультурні установки сприяють дотриманню соціальних норм, подолання злочинності.

Цим питанням присвятили свої наукові праці такі дослідники: Дж. Вілсон та Дж. Келлінг (Wilson, & Kelling, 1982), М. Лівайн (Livayn, 2015), Лі Куан Ю (Li Kuan Yu., 2011; Yew Lee Kuan, 2013), М. В. Гребенюк (Hrebenuk, 2018), М. Г. Колодяжний (Kolodiazhnyi, 2014, 2018, 2020), С. С. Маулік (Maulik, 2020), О. Петров (Petrov, 2015), Г. Г. Гольдин та Л. О. Тернова (Goldin, & Ternovaia, 2018). Вагомими є практичні напрацювання Р. Джуліані (Dzhuliani, 2017) і Т. Харді (Khardi, 2018) в напрямі попередження злочинності й нормалізації відносин поліції та громади на засадах співробітництва. Водночас питання порівняльного аналізу та взаємодії теорії розбитих вікон і моделі САРО крізь призму духовно-ціннісної складової не було предметом спеціального дослідження.

Мета і завдання дослідження

Основною метою наукової праці є вивчення іноземного досвіду використання в сучасних українських реаліях методів ефективного попередження злочинності в межах теорії розбитих вікон і моделі САРО. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розробити теоретичні й методологічні засади концептуальної взаємодії соціальних інститутів суспільства з органами державної влади; з'ясувати взаємозв'язок між станом забрудненості міст і процесами злочинності; окреслити шляхи формування в державних управлінців відповідальності за розв'язання проблем громади; розроблення підходів у створенні безпечного житлового середовища на засадах добросусідства й моральності; вивчення соціального мікроклімату в колективах і переформатування особистісної свідомості в напрямі служіння інтересам суспільства й держави.

Виклад основного матеріалу

Активна робота щодо запобігання дрібним порушенням і покарання порушників навіть найменш значущих правил формує атмосферу нетерпимості до порушень загалом. Така діяльність дає змогу затримувати або істотно обмежувати в можливостях рецидивістів, які зазвичай нехтують правилами поведінки в публічних місцях, що призводить до девіантної поведінки ("Теоріа razbitykh okon"): мовляв, якщо іншим можна, то хіба мені не дозволено? Тобто нульова терпимість з боку соціуму в дрібницях згодом створює атмосферу терпимості в більших масштабах. Ця формула полягає в тому, що людина,

спостерігаючи порушення правил поведінки іншими членами суспільства, не намагається їх попередити. Згодом такі правила перестають вважати обов'язковими, й абсолютна більшість цілком ігнорує їх (ідеться про порушення, які внаслідок різних обставин стали відомими). Показник «допустимості порушень» мав постійно зменшуватися під впливом зростання рівня загальної культури й освіченості громадян, що сприятиме формуванню громадянського суспільства, де панує соціальна злагода і добробут, утвердження права та справедливості. З іншого боку, зовнішня нечистота може бути наслідком неупорядкованості душевного стану людини. Цей аспект у теорії розбитих вікон недостатньо вивчений, що засвідчує **актуальність** дослідження.

Теорія розбитих вікон у різних сферах суспільного життя. Ця теорія впливає на ефективність праці персоналу. Якщо працівник постійно порушує правила внутрішнього розпорядку, запізнюється на роботу, не несе відповідальності за невиконані завдання, то інші, пересвідчившись у безкарності, теж виявляють бажання так вчиняти. Унаслідок цього в колективі погіршується соціально-психологічний клімат, поширеними стають запізнення, знижується продуктивність праці персоналу. Важливо вчасно помітити «розбиті вікна», якими може виявитися забруднений прилавок, працівник-грубіян, розкидане сміття біля будинків. Слід організовувати комплекс заходів із профілактики дрібних порушень, а починати слід з дотримання загальноприйнятих правил проживання та поведінки, зокрема підтримання чистоти й порядку у своєму під'їзді, будинку, місті, залучаючи широкі верстви населення і, передусім, молодь (Petrov, 2015, p. 138).

На думку А. Петрова, комплекс нерозв'язаних економічних, соціальних і національних проблем є показником кризових явищ у суспільстві. Серед них можна назвати такі: економічна й енергетична криза, зростання цін та інфляція; зниження життєвого рівня більшої частини населення, що призводить до посилення соціальної напруженості, впливу таких соціально-психологічних факторів, як злоба, заздрість, ненависть, ностальгія за минулим; кризовий стан окремих соціальних і професійних груп, зростання рівня безробіття; проблеми міграції, міжнаціональні конфлікти; психологічна та професійна деградація особистості в умовах ринкової економіки (Petrov, 2015, p. 137). Спостерігається також деструктивний вплив на весь спектр суспільних відносин, коли під гаслами демократії, «свободи, рівності та братерства» розгортаються міжнаціональні конфлікти, створюють нові екстремістсько-націоналістичні формування з явно вираженою агресивною метою. Ці проблеми є підґрунтям для

нівелювання моральності, зростання рівня злочинності.

Важливим є окреслення подальших шляхів їх подолання. Зокрема, стратегія попередження злочинності має передбачати низку широко-масштабних заходів, передусім щодо інформаційної політики, пропагування загальнолюдських цінностей, упровадження позитивного іноземного досвіду в сучасні вітчизняні реалії; з екранів телебачення та сторінок книг слід викорінювати культ насильства, пропаганду жорстокості й радикального націоналізму, морально деформованих стереотипів поведінки, серед яких – використання ненормативної лексики. Профілактику слід здійснювати на початкових стадіях розвитку негативних процесів, тобто на етапі, коли формується мотивація протиправної поведінки (Petrov, 2015, p. 137).

Теорія розбитих вікон в умовах транскордонного співробітництва та світових глобалізаційних процесів і вітчизняних реалій. Мер Нью-Йорка Р. Джуліані 19 листопада 2017 року в межах робочого візиту до України взяв участь у засіданні круглого столу «Харків: безпека і правопорядок», де поділився досвідом, як зробити міста чистішими й безпечнішими. Серед головних переваг м. Харкова відомий політик відзначив чистоту та охайність, а також пояснив, що цей аспект безпосередньо впливає на рівень безпеки. Останніми роками місто перетворилося на один з найчистіших і найупорядкованіших обласних центрів. Головна заслуга належить як місцевій владі, так і жителям й активістам, які беруть активну участь в екоакціях та заходах з упорядкування міста. За словами Р. Джуліані, чистота і порядок – це не лише запорука безпеки, а й фактор привабливості будь-якого населеного пункту. Очільник Нью-Йорка навів простий приклад, що підтверджує цей взаємозв'язок: «Якщо ви проходите повз будівлю, у якій немає вікон, – вони розбиті або взагалі немає скла, – то думаєте, що всім байдуже, що відбувається довкола. Невдовзі й у сусідньому будинку будуть розбиті вікна, а відчуття безкарності поширюватиметься на мікрорайони та райони. Така ситуація склалася і в Нью-Йорку: поки графіті не змивали, їх ставало дедалі більше, однак коли почали оперативно реагувати – проблема зникла. У місті стало більше порядку» (Dzhuliani, 2017). Політик зазначив, що завдяки впровадженню ще 1994 року концепції нульової терпимості до злочинності, яка полягала в притягненні до відповідальності осіб навіть за найдрібніші правопорушення, у Нью-Йорку лише за два роки вдалося знизити рівень тяжких злочинів на 30 %, а умисних убивств – аж на 50 % («Teoriia razbitykh okon», 2017).

Нині в різних населених пунктах України ситуація є невтішною: стоять будівлі з розбитими

вікнами, запустіння, безлад, спричинені військовими діями чи стихійним лихом. Усю нашу планету, слушно зауважує Л. О. Тернова, можна відобразити як будинок з розбитими вікнами. Кожне таке вікно є свідченням збройного конфлікту або чергової революції, що спричиняє в уяві неприємні асоціації (Ternovaia, 2016). Природні й техногенні катастрофи, що трапляються дедалі частіше, залишення жителями своїх помешкань спричиняють повсюдне розорення (Goldin, & Ternovaia, 2018, p. 96). Слід акцентувати на загальній шкоді замовчування фактів дрібних правопорушень, що є рушійною силою для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

Універсальність досліджуваної теорії засвідчує діяльність підприємств, де найвиразніше відображена залежність між наявністю «дрібних тріщин на вікнах» і глобальними наслідками в межах усього бізнесу (Livaun, 2017). Зокрема, якість продукції та її висока конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки безпосередньо залежить від усунення дефектів чи інших істотних помилок, яких припускаються під час випуску такої продукції. Схожа ситуація складається в колективах, коли передові ідеї перед тим, як прижитися та змінити систему зсередини, мають пройти відповідні адаптаційні періоди. Це складні, тривалі процеси, що потребують натхнення та неабияких зусиль. Дослідник М. Лівайн у книзі «Розбиті вікна, розбитий бізнес: як найдрібніші деталі впливають на великі досягнення» (2017) досліджує теорію розбитих вікон на прикладі всесвітньо відомих компаній: Google, Ikea, Coca-Cola тощо (Livaun, 2017).

М. Колодяжний визначає переваги теорії розбитих вікон, порівняно з іншими напрямками профілактики злочинності, а саме: 1) формування в громадян нульової терпимості до злочинності; 2) посилення відповідальності в пересічних громадян за стан безпеки в місцевих громадах; 3) зменшення навантаження на видатки державного бюджету внаслідок реалізації частини заходів у межах зазначеної теорії за рахунок коштів фізичних осіб; 4) покращення державно-приватного партнерства у сфері профілактики злочинності; 5) подолання страху громадян перед злочинністю. Також її ефективність залежить від дотримання принципу комплексності одночасно з іншими напрямками запобігання злочинності загально- та спеціально-превентивного характеру (Kolodiazhnyi, 2020, p. 71).

Лі Куан Ю – один із творців сингапурського «економічного дива», перший прем'єр-міністр Сингапуру, автор мемуарів «Сингапурська історія. Із третього світу в перший» (Li Kuan Yu., 2011) – дає відповіді на теоретичні питання, пов'язані з державним будівництвом і формуванням нації,

міжрасовою ворожнечею, пошуком національної ідеї, тобто на ключові питання сьогодення – як «виховати» народ і сформувати міцне суспільство (Maulik, 2020, p. 168). Ще до виникнення 1982 року теорії розбитих вікон Лі Куан Ю у 60-ті роки зрозумів, що для створення успішного та раціонального суспільства, економічно ефективної країни потрібно позбавитися азійського байдужого ставлення до сміття, буддійського ставлення до бруду на вулицях, значної кількості безхатченків, вуличного галасу, антисанітарії та інших асоціальних елементів суспільного життя. Боротьба із засміченням була одним з пріоритетів соціальної політики Лі Куан Ю. Проте, як зазначав політик, «покращити фізичну інфраструктуру було легше, ніж змінити звички людей (...) їхня поведінка залишалася такою ж, як і раніше» (Yew Lee Kuan, 2013). Протягом порівняно нетривалого часу в сингапурському суспільстві з'явилася значна кількість інституцій, у діяльності яких активну участь брали звичайні громадяни країни (Maulik, 2020, p. 169).

Крім цього, слід спрямувати увагу на проблему світового правопорядку, адже безпека держави має транскордонний характер. Запозичення міжнародного досвіду, популяризація кращих надбань і досягнень провідних країн сприятиме впорядкованості й консолідації національної спільноти.

Духовно-ціннісний підхід у кримінологічній науці. Переянняття досвіду та запозичення знань, розроблених різними науками, відкриває нові перспективи для вивчення найважливіших проблем природничо-наукового й гуманітарного характеру, суттєво збагачує розроблювану наукову дисципліну, що інтегрує наукові підходи, джерела вивчення актуальних правових і соціальних питань.

Значущість кримінології зростає в умовах сьогодення, коли у світі загострилася соціально-духовна криза суспільних відносин, постали нові виклики, сутність яких збагнути надзвичайно складно. В умовах поширення ідей і цінностей, не властивих нашому суспільству, забезпечення нових стандартів життя слід докладати значних зусиль для реалізації головного завдання – боротьби зі злочинністю. Щоб запобігти таким негативним виявам, необхідно запропонувати альтернативні шляхи виходу із ситуації. В аспекті духовно-ціннісної парадигми теорія розбитих вікон не розроблена на належному рівні. Однак у поліцейській практиці такі напрацювання були б ефективними, наприклад, під час вивчення психологічного портрета особи.

З огляду на основні постулати теорії розбитих вікон, поширеність безладу підвищує кримінальну активність у благополучних міських районах. Небажання миритися з такою ситуацією спричиняє зміну місця проживання, унаслідок

чого послаблюються соціальні зв'язки та соціальний контроль, які раніше стримували злочинців. Зрештою, благополучний мікрорайон перетворюється на осередок кримінальної активності (Wilson, & Kelling, 1982). У цьому аспекті слід зауважити про місто Детройт (США), яке належить до десятка найкриміногенніших міст світу. Якщо раніше Детройт славився машинобудуванням, то сьогодні він перетворився на місто-примару, де близько 80 тис. напівзруйнованих та покинутих будівель і живе майже 900 тис. мешканців.

Безлад спричиняє злочинність, а злочинність примножує фізичний безлад, виявами якого можуть бути покинуті будівлі чи автомобілі, розбиті вікна, стихійні звалища тощо; соціальний безлад, типовими прикладами якого є розпивання спиртних напоїв у публічних місцях, жебракування, галасливі сусіди чи неадекватна поведінка (Wilson, & Kelling, 1982). У цьому випадку порушується питання внутрішньої чистоти, проте в іншому ракурсі – соціальному, коли зовнішня неприбраність згодом виявляється в безладі, а внутрішня – у соціально-негативних поведінкових виявах, загальній апатії та неблагополуччі. Отож, ми пропонуємо розглядати теорію розбитих вікон в аспекті виявлення внутрішньо глибинних процесів поширення зла, як результат – зовнішньої асоціальної поведінки, що виявляється в дисбалансі внутрішнього духовного стану.

Важливим також є проведення комплексних досліджень у цьому напрямі. Розроблення теорії розбитих вікон у вітчизняних реаліях передбачає міждисциплінарний зріз, залучення знань з економіки, соціології, права, психології, політології, релігії. Необхідно об'єднати зусилля всіх наук у протидії злочинності, а на прикладі теорії розбитих вікон найдієвіше вдасться вплинути на максимальну кількість осіб, схильних до маргінальної чи конформістської поведінки.

Упровадження теорії розбитих вікон у поліцейській діяльності. Важливою умовою для покращення криміногенної ситуації в державі є визначення дієвих методів протидії злочинності з метою ефективної діяльності поліцейських підрозділів. Зазначене зумовлено тим фактором, що більшість виявлених злочинів розслідують у межах компетенції та згідно із функціональністю підрозділів поліції. Саме поліція вживає найбільшої кількості заходів з протидії злочинності в державі, від її ефективності залежить вирішення питання щодо покращення криміногенної ситуації в будь-якій країні (Hrebeniuk, 2018, p. 62).

Працівник поліції постійно протидіє різним порушенням: від куріння чи переходу дороги в невстановлених місцях і до розкриття особливо небезпечних злочинів. Тобто його сфера діяльності виходить за межі прописаних у законодавстві норм, адже не всі відносини можна врегулювати на

нормативному рівні. Наприклад, викидання папірця на вулиці чи нецензурна лайка – це порушення, не передбачене законодавством. Поліцейський не має права пройти повз правопорушника і зобов'язаний зробити зауваження.

Необхідно розробляти спільні рекомендації з органами місцевої влади, громадськістю, проводити семінари-обговорення сучасних негативних тенденцій у суспільстві задля організації протидії та боротьби з негативними явищами (наприклад, висвітлення актуальної інформації на бігбордах). З незначних порушень постають значні, і збільшення чисельності особового складу поліцейських необхідне для забезпечення порядку на вулицях, щоб люди почувалися в безпеці. Водночас надмірна присутність поліції не завжди виправдана. Поліцейський має жити за принципом: приходити туди, де його найменше чекають і найбільше потребують.

До порушників правил і норм громадського життя мають вживати адекватних заходів впливу. Коли підлітки вештаються в нетверезому стані вулицями, про це повинні знати батьки. Поліцейський зобов'язаний володіти інформацією, де студенти винаймають житло, чим вони займаються в побуті, гуртожитках. Також слід спрямовувати зусилля на викорінення наркоманії серед молоді. Тобто весь спектр правоохоронної діяльності є значно різноманітнішим, аніж просто виконання закону. Такого поліцейського прагне бачити суспільство: він має працювати понад-нормово, бути далекоглядним у сфері протидії негативним явищам.

Прийшовши на нове місце роботи, керівник повинен оглянути всі приміщення та ознайомитися з реальною ситуацією в колективах; докладати зусиль, щоб створити належні умови навчання та праці особового складу, а також підвищити самооцінку поліцейського; проводити систематичні зустрічі з органами влади, керівниками підприємств, установ, організацій з метою залучення коштів для закупівлі необхідного матеріально-технічного забезпечення, адже від цього залежить безпека громадян, спокій у домівках. Комфортабельні умови проживання також є запорукою зниження рівня злочинності. «Дрібні тріщини» слід завжди латати, адже є вірогідність того, що вони призведуть до значно істотніших негативних наслідків.

Довіра як основний показник в оцінюванні роботи поліцейського вимагає якісно нових підходів до її здобуття. Для цього необхідно працювати в напрямі не лише попередження правопорушень і злочинів, а й налагодження відносин з населенням, щоб послужити кожному громадянину в межах своїх можливостей. Поліцейський є «консолідаційною ланкою» між громадськістю та органами влади, юстицією, адвокатурою, бізнесом, волонтерським корпусом.

Така співпраця має вибудовуватися на принципі взаємодопомоги, що неодмінно сприятиме ефективному функціонуванню державних інституцій.

Чимало проблем, які наявні в українському суспільстві, спонукають до розроблення ефективніших способів їх подолання. Одним із першочергових завдань Національної поліції України є запровадження комплексу заходів із профілактики правопорушень і зниження рівня злочинності на підставі різних концепцій та підходів, серед яких особливої уваги заслуговує теорія розбитих вікон. Вона здатна принести корисні результати як для соціуму, так і кожного громадянина, завдяки її впровадженню вдасться підтримувати чистоту й порядок у населених пунктах, реалізувати цікаві соціальні проекти, що значно покращують якість життя (Holubosh, 2021).

Модель САРО у нормалізації взаємин поліції та громади: канадський досвід співпраці. Ефективним продовженням теорії розбитих вікон є модель САРО (*сканування, аналіз, реагування та оцінка*), запропонована канадськими колегами-поліцейськими, що потребує окремого наукового осмислення. Слід зазначити, що модель САРО є найдієвішою для нормалізації відносин поліції та громади. Насамперед необхідно здійснити *сканування*: виявити нагальні проблеми, опрацювати статистичні дані, документи, медіа-історію, новини, пости в Інтернеті. Сканування має бути всебічним і повинно відобразити стан співпраці поліції та громади. *Проаналізувати* – означає з'ясувати, як і чому щось є чи трапилося. Наприклад, чому поширене насильство в сім'ї, чому саме на цій вулиці розповсюджують наркотики, чому пішоходи гинуть на певному перехресті. Аналіз слід здійснювати з різних позицій, і надзвичайно важливо його не проігнорувати перед *реагуванням*. На цьому етапі слід вибудувати план з конкретним часом виконання, керуючись розумінням, що він має бути законним, ефективним, етичним, реалістичним; визначити, хто ще може бути залучений до реалізації поставлених завдань, якої інформації бракує. Важливо дослухатися до різних учасників, їхніх ідей та порад. *Оцінка* передбачає не пошук винних, а роботу над помилками. Тобто основним завданням є фіксування думок і постійний зворотний зв'язок з громадою (Khardi, 2018, p. 4-5).

Модель САРО вперше запрацювала на рівні невеликого населеного пункту Канади, де прогресували бідність, безробіття, наркозалежність, домашнє насильство, суїцидальні настрої, корупційна складова, високий рівень злочинності. У правоохоронних органах теж були проблеми: недовіра громадян, відсутність кадрів, нестача спорядження, недостатнє матеріально-технічне забезпечення, брак коштів. Робота з висвітлення позитивного образу працівника поліції фактично звелася нанівець.

Відповідно до цієї моделі, поліцейські почали збирати статистичні дані, офіційні дані й дані медзакладів; вивчали громадську думку, скарги, публікації в ЗМІ, економічні прогнози на ринку праці, рівень смертності населення; здійснили аналіз злочинності, пов'язаної зі зловживанням алкоголем і наркоманією; паралельно створили рейтинг надання послуг поліцією; встановили зв'язки з політиками, підприємцями, соціальними працівниками, медиками. І ситуація стала змінюватися на краще.

Було також створено консультативні групи, які нині розвиваються в усій Канаді, загалом – до 12 учасників у кожній: наприклад, група молоді, група людей старшого віку тощо. Добровольці утворили кістяк, який допоміг залучити додаткових фахівців. Співпраця відбувалася з учасниками різних груп за інтересами, здебільшого активістами, а уявлення про загальну картину складалися з особистих думок, а не офіційних даних. Окремі працівники займалися залученням додаткового фінансування за рахунок грантів. Для громади почали проводити регулярні брифінги щодо їхньої безпеки.

Щоб спростувати чутки й плітки, розширено повноваження слідчих, призначено людей, які доповідають громаді про результати роботи. А коли вживали безпрецедентних заходів і поліція мовчала – це провокувало поширення пліток про значну кількість жертв та нападів і виглядало як бездіяльність місцевої поліції. Тож увагу спрямовували на нормалізацію відносин з громадою, аби поліцейський відчував, що його працю цінують.

Було створено належні умови праці й організовано навчання поліцейських. Важливим було уникнення формальностей під час проведення навчальних занять з метою запобігання відтоку кадрів з поліції. Тамтешній працівник поліції має достатньо вихідних для відновлення сил і відпочинку, адже він перебуває в постійному стресі та професійному «вигоранні». Для подолання цих проблем нам теж варто сфокусувати увагу на покращенні умов роботи й добробуту поліцейських.

Крім того, поліція Канади була активним лобістом змін до місцевого законодавства: вдалося обмежити продаж алкоголю, встановити пріоритет для просвітницьких заходів серед населення. Активною була робота зі школами: поліцейські розповідали про насильство, поведінку з батьками, дорослими, поводження зі зброєю; а з пенсіонерами – про те, як вберегтися від шахрайства. Про п'яних за кермом говорили з дітьми й молоддю. Також канадські поліцейські влаштовували читання, спортивні та мистецькі заходи. До таких обговорень долучали й суддів, які спільно з поліцейськими розмірковували, як

боротися з проблемами. Створено спеціальні суди у справах насильства в родині.

Безумовно, на ранніх етапах не всі ініціативи мали успіх, результати різнилися. Робота починалася з малих кроків, і на це Канаді знадобилося 20 років. Головними були аналіз та оптимізація процесу функціонування поліції, яка передбачає, що поліцейські повинні менше сидіти за паперовою роботою в офісі, а виходити на вулиці та спілкуватися з населенням. Слід переконати наших правоохоронців діяти так, аби вони вважали, що це не новий вид «обов'язковості», а легший та ефективніший спосіб їхньої роботи (Khardi, 2018, p. 4-5).

Наукова новизна

Пропонована стаття є однією з перших спроб у вітчизняній кримінології дослідити трансформацію підходів поліцейського функціонування в руслі впровадження теорії розбитих вікон і моделі САРО в умовах транскордонного співробітництва та світових глобалізаційних процесів, а також окреслити духовно-ціннісні аспекти практичного втілення досліджуваних концепцій. Розглянуто актуальні проблеми українського суспільства, запропоновано заходи з профілактики правопорушень і зниження рівня злочинності, здійснено загальний екскурс в історію виникнення цих концепцій, висвітлено духовно-ціннісні аспекти теорії розбитих вікон, вивчено іноземний досвід упровадження моделі САРО, а також висвітлено специфіку їх функціонування. Автор обґрунтовує необхідність практичного втілення аналізованих теоретичних напрацювань у вітчизняних реаліях. Попри те, що дослідженню теорії розбитих вікон присвячено численну кількість наукових праць, ситуація залишається невтішною: не забезпечено належної її популяризації та практичної реалізації. Постає необхідність об'єднання зусиль органів державної влади, інститутів громадянського суспільства та всієї соціальної спільноти для подальшої популяризації зазначеного напрямку наукового дослідження. З позицій практичної реалізації теорії розбитих вікон ефективною була б акція «Наведи порядок біля свого дому». Принципову позицію в цих процесах має посісти поліція та громадськість.

Висновки

Згідно з теорією розбитих вікон, показник погіршення криміногенної обстановки залежить від кількості дрібних правопорушень. Теорія наочно демонструє, як найдрібніші деталі впливають на значні успіхи, досягнення та перемоги. Виявля-

ється, засмічені вулиці, забруднене навколишнє середовище, запуснені житлові будинки, розмальовані стіни є причиною різних правопорушень і негативних наслідків у суспільстві. Теорія розбитих вікон – це не лише зовнішня чистота, а й внутрішня, запорука гармонії, добробуту, нормального морально-психологічного клімату в колективі, державі. Ця теорія є ефективним чинником профілактики злочинності. Наприклад, коли слідчий проводить огляд місця події, він акцентує увагу на найдрібніших деталях і тонкощах як фіксації слідів злочину, так і кримінального, кримінально-процесуального та міжнародного законодавства. Тож досліджувану теорію можна розвивати в значно ширших масштабах, розглядаючи її в аспекті духовно-ціннісної складової: чистоти помислів, здатність поважати людину як найвищу соціальну цінність.

В інституційній ієрархії всіх кримінологічних теорій та концепцій перспективною для впровадження є модель САРО, яка є логічним продовженням теорії розбитих вікон і ще не набула належної популярності та наукового осмислення. Канадський досвід її практичного застосування засвідчив успішне подолання бідності, безробіття, наркозалежності, домашнього насильства, суїцидальних настроїв, корупційної складової, високого рівня злочинності, недовіри громадян. Упровадження моделі САРО в українських реаліях є важливим кроком в умовах реформи МВС України в напрямі профілактики злочинності.

Отже, соціальні аспекти теорії розбитих вікон і моделі САРО щодо їх втілення в життя необмежені. У тісній співпраці між державами, органами влади та громадою інвестиційні проекти мають неабияке значення на шляху до чистоти в містах, запобігання злочинності, оптимізації процесу функціонування поліції. У межах реалізації на практиці аналізованих концепцій запропоновано започаткувати здійснення спільних наукових досліджень. Вважаємо, що такі кримінологічні напрацювання потребують практичної реалізації на регіональному рівні. Цьогоріч ГУНП в Івано-Франківській області запропонувало включити до Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021 рік наукове дослідження «Кримінологічна теорія розбитих вікон та модель взаємодії поліції і громади САРО у попередженні злочинності», що сприятиме активізації наукової роботи з написання методичних праць, підготовки висновків та рекомендацій з метою подальшого втілення цих напрацювань на практиці.

REFERENCES

- Dznuliani, R. (2017). Kharkov - chistyy i krasivyy gorod [Kharkov is a clean and beautiful city]. *Sait "EyBiSiNnuz", Site "ABCNews"*. Retrieved from <http://abcnews.com.ua/ru/news/robert-dzhuliani-kharkov-chistyi-i-krasiviy-gorod> [in Russian].
- Goldin, G.G., & Ternovaia, L.O. (2018). Mir razbitykh okon i ego obiasnenie v sotsiologii prava [The world of broken windows and its explanation in the sociology of law]. *Uchenye trudy Rossiyskoy akademii advokatury i notariata, Scientific works of the Russian Academy of Advocacy and Notaries*, 4(51), 96-100 [in Russian].
- Holubosh, V. (2021). Yakshcho liudy bachat, shcho inshi porushuiut pravyla i yim tse skhodyt z ruk, to vvazhaiut, shcho mozhut diiaty tak samo [If people see that others are breaking the rules and get away with it, then they consider they can do the same]. *Sait "Ahentsiia novyn Firtka", Site "Firtka News Agency"*. Retrieved from <https://firtka.if.ua/blog/view/volodimir-golubosh-iakshcho-liudi-bachat-shcho-inshi-porushuiut-pravila-i-yim-tse-skhodit-z-ruk-to-vvazhaiut-shcho-mozhut-diiati-tak-samo> [in Ukrainian].
- Hrebeniuk, M.V. (2018). Amerykanska model zapobihannia zlochynnosti (na prykladi roboty politsii mista Niu-Yorka) [The American model of crime prevention (on the example of the work of the New York City police)]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu, Issues of combating crime*, 36, 61-70. doi: 10.31359/2079-6242-2018-36-2-61 [in Ukrainian].
- Khaldi, T. (2018). Pro hromadu i politsiiu Kanady i Ukrainy [About the community and police of Canada and Ukraine]. *Visti, News*, 25(934), 4-5 [in Ukrainian].
- Kolodiaznyi, M.H. (2014). Antykryminohennyi potentsial teorii rozbytykh vikon [Anti-criminogenic potential of the theory of broken windows]. *Yurydychnyi zhurnal, Legal journal*, 2-3, 64-67 [in Ukrainian].
- Kolodiaznyi, M.H. (2018). *Stratehiia zmenshennia mozhyvosti uchynennia zlochyniv: zarubizhni realii, perspektyvy zaprovadzhennia v Ukraini* [Strategy to reduce the possibility of committing crimes: foreign realities, prospects for implementation in Ukraine]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Kolodiaznyi, M.H. (2020). Teoriia rozbytykh vikon: sutnist i praktyka zastosuvannia [The theory of broken windows: the essence and practice of application]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu, Issues of combating crime*, 39, 67-72. doi: 10.31359/2079-6242-2020-39-67 [in Ukrainian].
- Li Kuan Yu. (2011). *Synhapurska istoriia. Iz tretogo svitu v pershyi* [Singapore history. From the third world to the first]. Kyiv: Kapusty O. [in Ukrainian].
- Livayn, M. (2015). *Razbitye okna, razbityy biznes. Kak melchayshie detali vliiaut na bolshie dostizheniia* [Broken windows, broken business. How the smallest details affect great achievements]. Alpina Publisher [in Russian].
- Livayn, M. (2017). *Razbitye okna, razbityy biznes. Kak melchayshie detali vliiaut na bolshie dostizheniia* [Broken windows, broken business. How the smallest details affect great achievements]. Alpina Publisher. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?...#...> [in Russian].
- Maulik, S.S. (2020). Zastosuvannia sotsialnykh innovatsii u derzhavnomu upravlinni Sinhapuru [Application of social innovations in Singapore public administration]. *Investysii: praktyka ta dosvid, Investments: practice and experience*, 21-22, 166-172. doi: 10.32702/23066814.2020.21—22.166 [in Ukrainian].
- Petrov, A. (2015). Teoriia "razbitykh okon": teoriia i praktika primeneniia [The theory of "broken windows": theory and practice of application]. *Formirovanie ekonomiki znaniy v Rossii: vuzy, predpriatia i instituty, Formation of the knowledge economy in Russia: universities, enterprises and institutes*: Proceedings of the Scientific Conference (pp. 137-138). I.V. Guskova, T.V. Shagalova (Ed.). Nizhny Novgorod [in Russian].
- Teoriia razbitykh okon [The theory of broken windows]. *Sait "Wikipedia", Site "Wikipedia"*. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%82%D1%8B%D1%85_%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD [in Russian].
- Teoriia razbitykh okon: Avakov znaet, kak sokratit uroven prestupnosti [Broken windows theory: Avakov knows how to cut crime rates]. (2017). *Sait "InfoResist", Site "InfoResist"*. Retrieved from <https://inforesist.org/teoriya-razbityih-okon-avakov-znaet-kak-sokratit-uroven-prestupnosti/> [in Russian].
- Ternovaia, L.O. (2016). "Tsvetnaia revoliutsiia" teriaet tsvet i stanovitsia seroy [The "color revolution" loses its color and turns gray]. *Gosudarstvennaia sluzhba, Public service*, 1, 110-113 [in Russian].
- Wilson, J.Q., & Kelling, G.L. (1982). Broken Windows: The police and neighborhood safety. *The Atlantic Monthly*, 29-38.
- Yew Lee Kuan. (2013). *One Man's View of the World*. Singapore: Straits Times Press.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Джулиани Р. Харьков – чистый и красивый город. *ЭйБиСиНьюз*: [сайт]. 2017. URL: <http://abcnews.com.ua/ru/news/robert-dzhuliani-kharkov-chistyi-i-krasiviy-gorod>.
- Гольдин Г. Г., Тернова Л. О. Мир разбитых окон и его объяснение в социологии права. *Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата*. 2018. № 4 (51). С. 96–100.
- Голубов В. Якщо люди бачать, що інші порушують правила і їм це сходить з рук, то вважають, що можуть діяти так само. *Агенція новин Фіртка*: [сайт]. 2021. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/volodimir-golubosh-iakshcho-liudi-bachat-shcho-inshi-porushuiut-pravila-i-yim-tse-skhodit-z-ruk-to-vvazhaiut-shcho-mozhut-diiati-tak-samo>.
- Гребенюк М. В. Американська модель запобігання злочинності (на прикладі роботи поліції міста Нью-Йорка). *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 36. С. 61–70. doi: 10.31359/2079-6242-2018-36-2-61.
- Харді Т. Про громаду й поліцію Канади і України. *Вісті*. 2018. № 25 (934). С. 4–5.
- Колодяжний М. Г. Антикриміногенний потенціал теорії розбитих вікон. *Юридичний журнал*. 2014. № 2–3. С. 64–67.

- Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків : Право, 2018. 228 с.
- Колодяжний М. Г. Теорія розбитих вікон: сутність і практика застосування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. Вип. 39. С. 67–72. doi: 10.31359/2079-6242-2020-39-67.
- Лі Куан Ю. Сингапурська історія. Із третього світу в перший. Київ : Капусти О., 2011. 1050 с.
- Ливайн М. Разбитые окна, разбитый бизнес. Как мельчайшие детали влияют на большие достижения. Альпина Паблишер, 2015. 160 с.
- Ливайн М. Разбитые окна, разбитый бизнес: как мельчайшие детали влияют на большие достижения. Альпина Паблишер, 2017. 153 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?...#...>
- Маулік С. С. Застосування соціальних інновацій у державному управлінні Сингапуру. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21–22. С. 166–172. doi: 10.32702/23066814.2020.21—22.166.
- Петров А. Теория «разбитых окон»: теория и практика применения. *Формирование экономики знаний в России: вузы, предприятия и институты* : материалы науч. конф. / науч. ред. И. В. Гуськова, Т. В. Шагалова. Нижний Новгород, 2015. С. 137–138.
- Теория разбитых окон. *Википедия* : [сайт]. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%82%D1%8B%D1%85_%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD.
- Теория разбитых окон: Аваков знает, как сократить уровень преступности. *ИнфоРезист* : [сайт]. 2017. URL: <https://inforesist.org/teoriya-razbityih-okon-avakov-znaet-kak-sokratit-uroven-prestupnosti/>.
- Терновая Л. О. «Цветная революция» теряет цвет и становится серой. *Государственная служба*. 2016. № 1. С. 110–113.
- Wilson J. Q., Kelling G. L. Broken Windows: The police and neighborhood safety. *The Atlantic Monthly*. 1982. March. P. 29–38.
- Yew Lee Kuan. One Man's View of the World. Singapore : Straits Times Press, 2013. 348 p.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2021

Holubosh V. – Ph.D in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminal Law, Procedure and Criminology of Kyiv Institute of Intellectual Property and Law of National University «Odessa Law Academy», Head of Main Department of the National Police in Ivano-Frankivsk Region, Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6151-4505>

Transformation of Approaches to Police Functioning in the Route of Implementation of the Theory of Broken Windows and the SARO Model

The **purpose** of the article is to study the foreign experience of using in modern Ukrainian realities methods of effective crime prevention in the framework of the theory of broken windows and the SARO model (scanning, analysis, response and evaluation). **Methodology.** A set of general scientific and special-scientific methods of cognition is used, namely: terminological, system-structural, formal-logical, historical-legal, comparative-legal, social-legal, method of theoretical-legal analysis. The **scientific novelty** of the obtained results is that for the first time in domestic criminology an attempt to transform approaches to policing in line with the implementation of the theory of broken windows and the SARO model in the context of cross-border cooperation and globalization, as well as outlined the spiritually valuable aspects of the practical implementation of the studied concepts. The scientific article examines the current problems of modern Ukrainian society and proposes measures for crime prevention and reducing in line with the implementation of the theory of broken windows and the SARO model. A general digression into the history of these concepts has been made, spiritually valuable aspects of the theory of broken windows are revealed, foreign experience of SARO model implementation is studied, and also revealed the specifics of their functioning in the context of cross-border cooperation and globalization. The author substantiates the need for practical implementation of the studied theoretical developments in domestic realities. Numerous scientific works are devoted to the study of the theory of broken windows; however, the situation remains disappointing: it has not been properly popularized and put into practice. There is a need to unite the efforts of all public authorities, civil society institutions and the entire social community in order to consolidate cooperation for further promotion of this area of research. From the standpoint of the practical implementation of the theory of broken windows would be quite effective action «Put order near your home». You can announce a competition, annually encouraging concerned citizens, entrepreneurs to make our cities tidier, more attractive for visitors. No wonder they say: tidy is not where they clean, but where they do not litter, because everything starts with cleanliness. At the same time, the police and the public must take a principled stand in these processes. In the institutional hierarchy of all criminological theories and concepts, the SARO model is promising for implementation. Canadian experience in its practical application has shown the successful overcoming of poverty, unemployment, drug addiction, domestic violence, suicidal ideation, corruption, high crime rates, and public distrust. The

implementation of the SARO model in Ukrainian realities is an important step in the reform of the Ministry of Internal Affairs in the direction of crime prevention. **Conclusions.** According to the theory of broken windows, the rate of deterioration of the criminogenic situation directly depends on the number of minor offenses. The theory clearly demonstrates how the smallest details affect great successes, achievements and victories. It is aimed at eradicating and fighting with evil. It turns out that littered streets, polluted environment, run-down houses, painted walls are the cause of many offenses and negative consequences in society. The theory of broken windows is not only external purity, but first of all – internal, which is the key to harmony, well-being, and usual moral and psychological climate in the team, the state. In addition, this theory is a promising factor in crime prevention. For example, when the investigator inspects the scene of a crime, he pays attention to the smallest details and subtleties. Therefore, the studied theory can be developed on a much broader scale, considering it in terms of spiritual and value component: purity of thoughts, the ability to respect human as the highest social value. Thus, the social aspects of the theory of broken windows and the model of SARO in relation to their implementation are boundless. In close cooperation between states, public authorities and the community, investment projects are of great importance on the way to cleanliness in cities, crime prevention, and optimizing the functioning of the police. As part of the practical implementation of the theory of broken windows and the SARO model, it is proposed to start writing joint research. We believe that these criminological developments need special popularization in order for further their practical implementation in each region of our state. This year MDNP in Ivano-Frankivsk region proposed to include in the Plan of research and development work of the National Academy of Internal Affairs for 2021 research: "Criminological theory of broken windows and the model of interaction between the police and the SARO community (scanning, analysis, response and evaluation) in crime prevention", which will enhance scientific work on writing theoretical and methodological works, as well as preparing conclusions and recommendations for practical implementation of experience in domestic realities.

Keywords: theory of broken windows; SARO model; police functioning; public authorities; spiritual and value component.